

Temel Biyokimya-1 Karbonhidratlar

Prof. Dr. Arif ALTINTAŞ

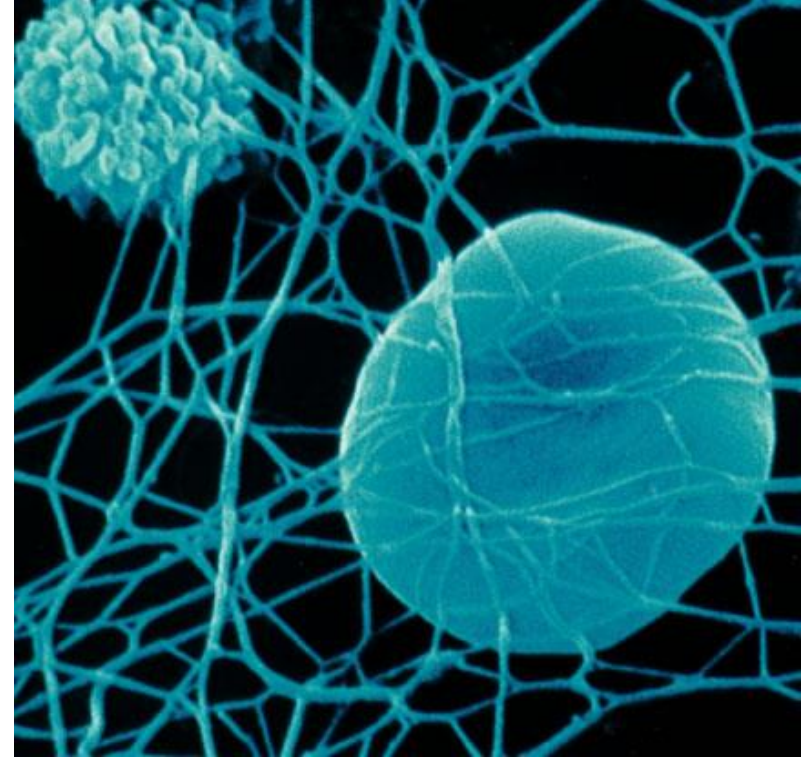
Ankara Üniv. Veteriner Fakültesi

Biyokimya AD-06110-Ankara

I. MAKROMOLEKÜLLER-YAPI VE FONKSİYONLAR

- Hücreler büyük molekülü organik moleküllerden oluşur.
- Bu büyük moleküller (**makromoleküller**) binlerce atomdan oluşabilir ve ağırlıkları $>100,000$ dalton.
- **Makromoleküllerin 4 büyük grubu**: karbonhidratlar, lipidler, proteinler ve nükleik asitler.

1. Makromoleküllerin çoğu polimerdir

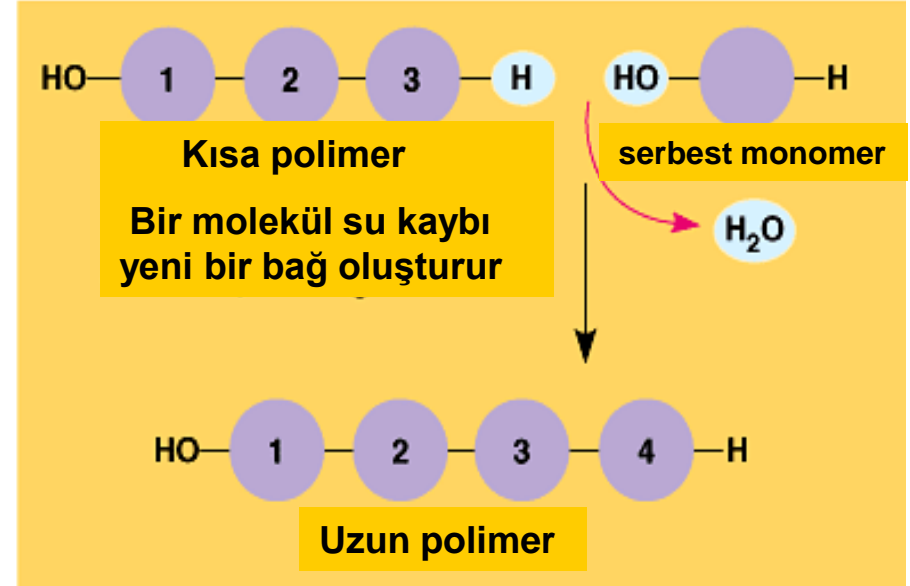
- Dört büyük makromolekülden üçü **polimer** denen benzer zincir molekülleridir
  - Polimerler birbirine kovalan bağlarla bağlı birbirinin benzeri ya da aynısı olan büyük bloklardan oluşur.
- Tekrarlama birimleri **monomerler** denen küçük moleküllerdir
  - Bazı monomerler kendi fonksiyonlarından başka fonksiyonlara sahiptir.

Dört tip makromolekül

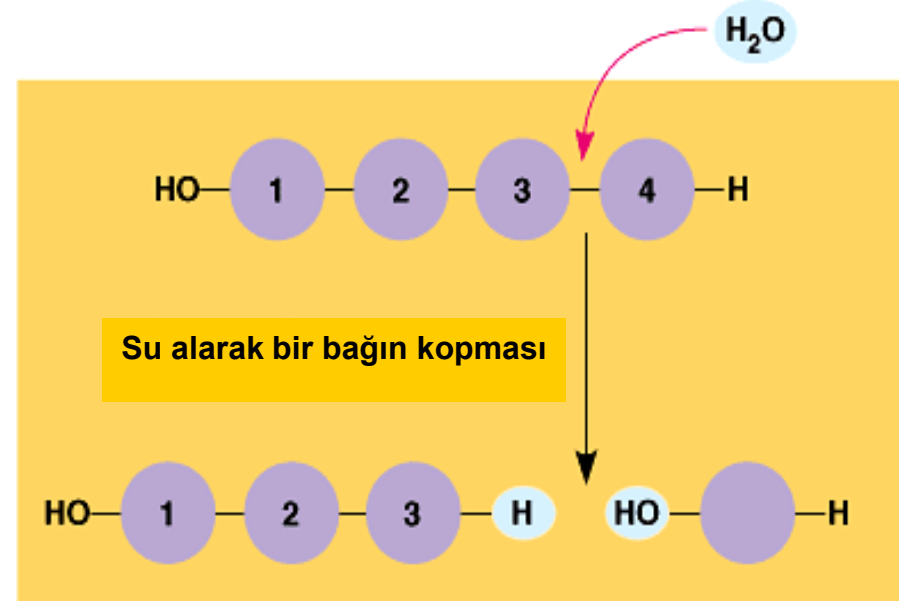
Sınıf	Monomer(ler)	Polimer(ler)
Karbonhidratlar	monosakkaridler	polisakkaridler
Proteinler	amino asitler	polipeptidler
Lipidler	yağ asitleri ve gliserol	yağlar, fosfolipidler, steroidler
Nükleik asitler	nükleotidler	polinükleotidler

- Hücrelerin polimerleri yapması ve yıkması ile ilgili kimyasal mekanizmalar tüm makromoleküller için aynıdır.
- Monomerler **kondenzasyon** denen bir **dehidrasyon sentez reaksiyonu** ile kovalan bağlarla birbirlerine bağlanırlar

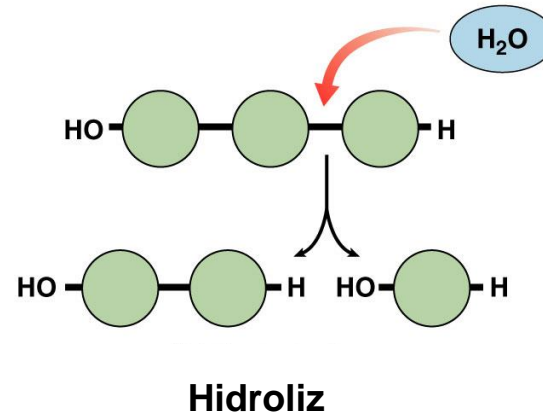
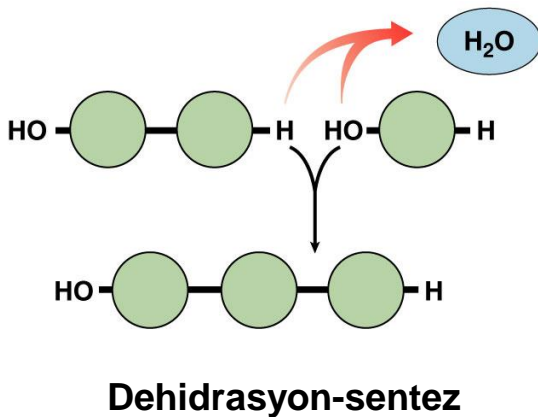
- Bir monomerin hidroksil grubu bir diğerinin hidrojeni ile su oluşturur ve polimer uzar
- Bu olaylar enerji gerektirir ve enzimlerle gerçekleşir.

- Bir polimerdeki monomerleri bağlayan kovalan bağlar **hidroliz** ile koparılır.

- Hidrolizde; kovalan bağ bir molekül su alarak ayrılır.
- Polimer kondenzasyon reaksiyonunun tersidir

- Hidroliz sindirim sırasında yoğun olup spesifik enzimleri gerektirir

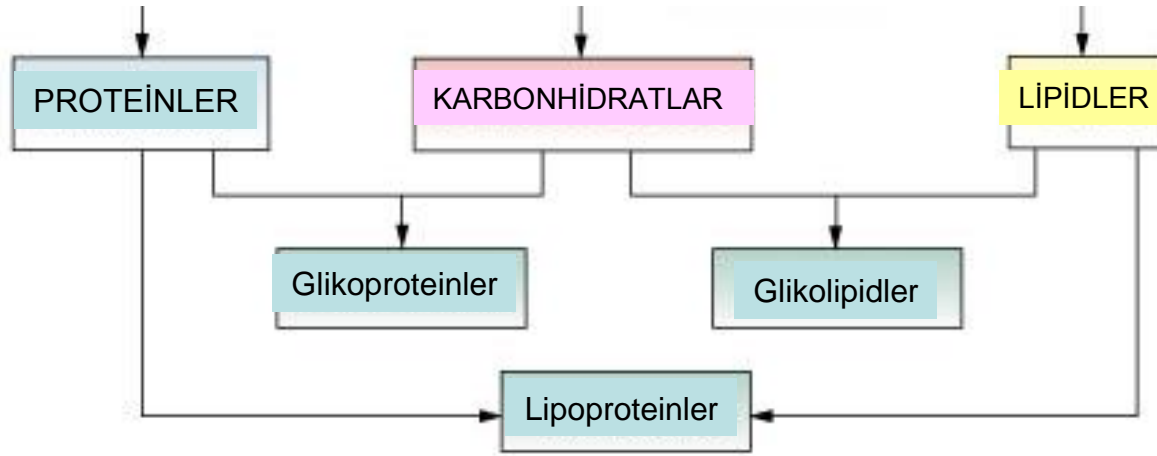
2. Polimerlerin değişkenliği küçük monomerlerin çeşitliliğinden kaynaklanır

---

- Her hücre binlerce farklı makromolekülden oluşur.
- Bu farklılık **40-50 kadar ortak monomerin** değişik kombinasyonundan kaynaklanır.
  - Bu monomerler 26 harfli bir alfabede olduğu gibi değişik kombinasyonlar sayesinde dünyanın değişikliğini sağlarlar.
  - Biyolojik moleküller çok değişkenlik sergilerler.

Makromoleküllerin ortaklığı

- Lipoproteinler (kanın taşınan molekülleri)
- Glikoproteinler (membran yapısı)
- Glikolipidler (membran reseptörler)

II. KARBONHİDRATLAR

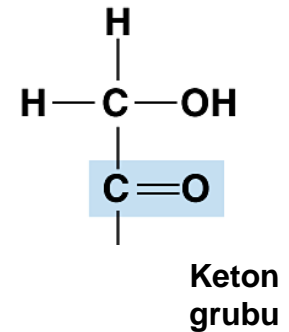
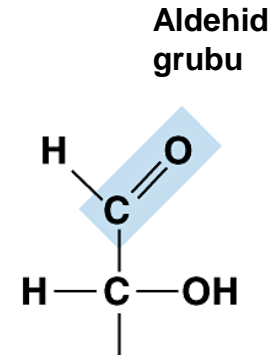

- Makromoleküllerin en yoğun olanıdır
- Polihidroksi-alkollerin veya onların hidroliz ürünlerinin aldehit veya keton türevleridir
- karbon, hidrojen ve oksijen içerir: 1:2:1 (CH₂O)_n
- Suda kolayca çözünür
- Hücreler onları;
  - Yapısal materyaller
  - Taşınabilir enerji
  - Enerjinin depolanabilir şekli olarak kullanırlar
- **Karbonhidratlar** şekerleri ve polimerleri kapsar.
- Basit karbonhidratlar **monosakkaridler** ya da basit şekerlerdir.
- **Disakkaridler** bir kondenzasyon reaksiyonuyla iki monosakkaridden oluşurlar.
- **Polisakkaridler** monosakkaridlerin polimerleridir.

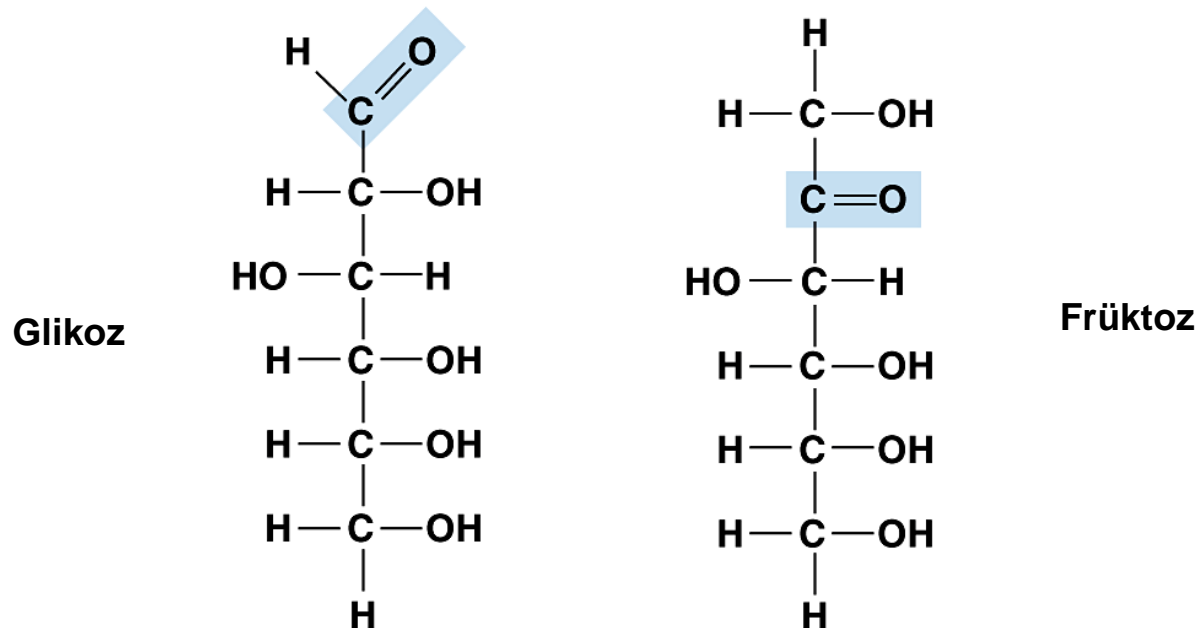
1. Küçük karbonhidratlar olan şekerler yakıt ve karbon kaynağı olarak hizmet ederler

- **Monosakkaridler** genel olarak CH_2O nun katları şeklinde bir molekül formüle sahiptir.
  - Örneğin, glikoz $\text{C}_6\text{H}_{12}\text{O}_6$
  - Çoğu şekerler sonuna **– oz** eklenerek ifade edilir

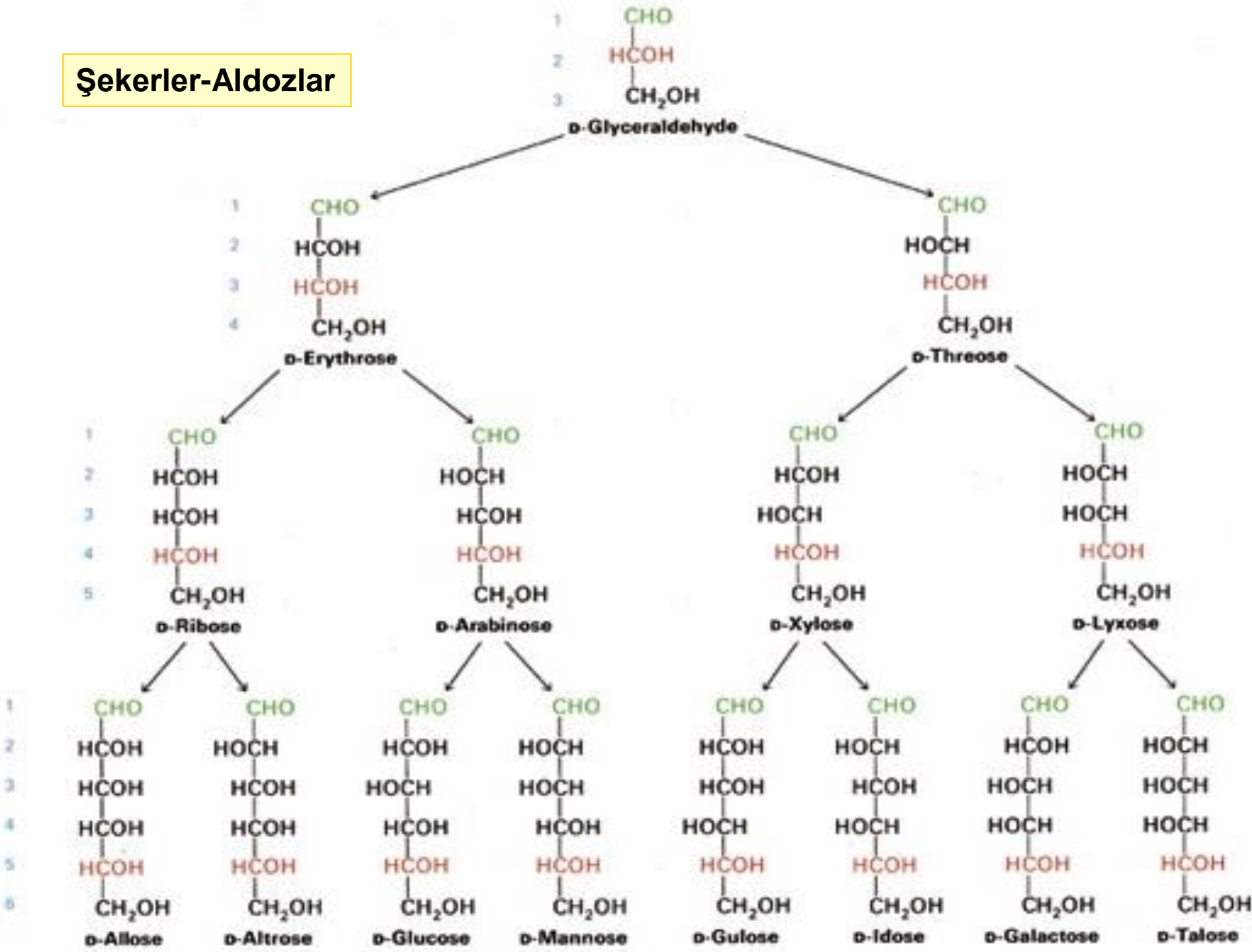
- Monosakkaridler bir karbonil grubuna ve çok sayıda hidroksil gruplarına sahiptir.
- karbonil grubu sonda ise, şeker bir aldozdur, değilse şeker bir ketozdur.

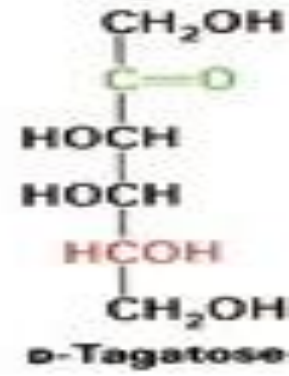
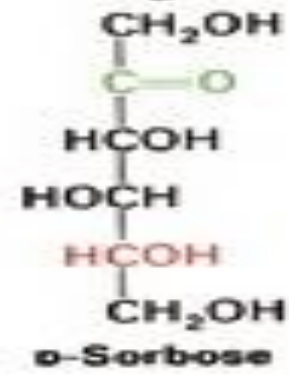
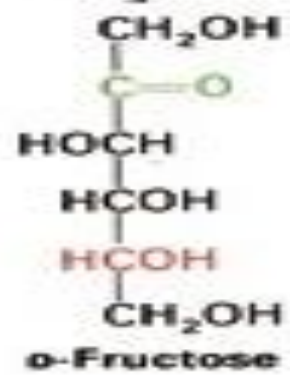
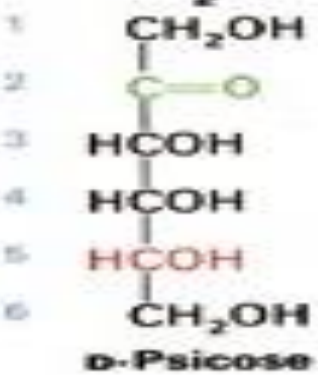
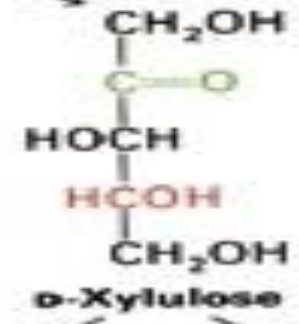
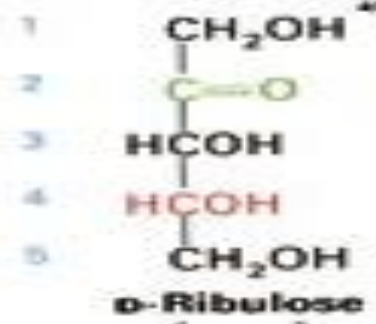
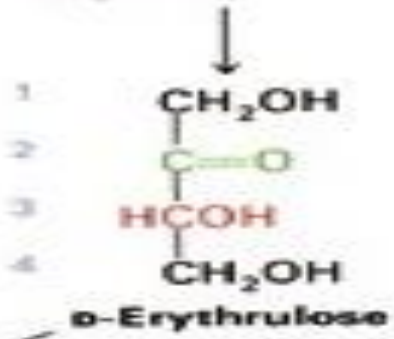
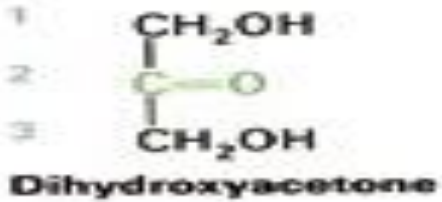
- Monosakkaridlerden glikoz ve früktoz **izomerdirler**
  - Glikoz, bir aldoz ve fruktoz bir ketoz olup yapısal izomerdirler.
  - Bunlar aynı atomlara sahipler fakat bu atomların düzenlenişleri farklıdır

Şekerler-Aldozlar

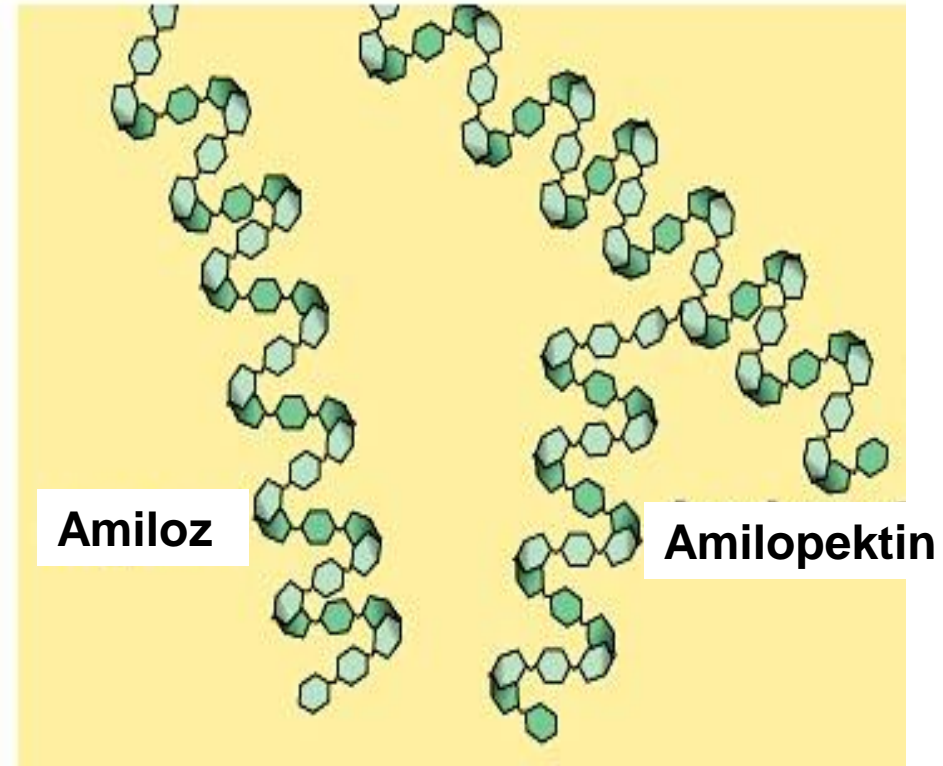

Şeker - Ketozlar

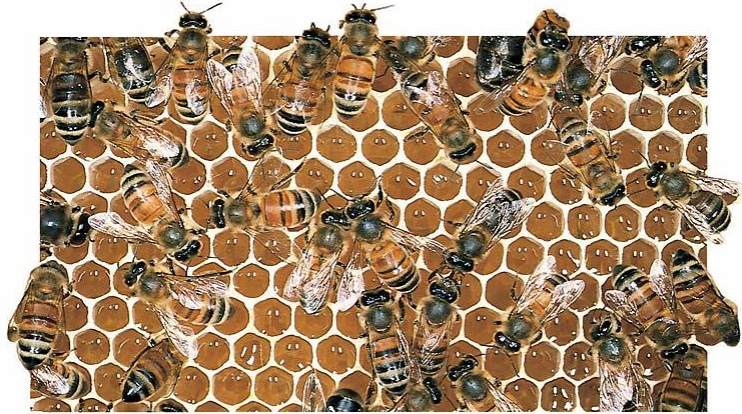
Karbonhidrat Taşınım ve Depolanma

- **Taşınır Disakkaridler**
  - İnsanlar basit şeker olarak glikoz taşırlar
  - Bitkiler glikozu bir taşınma şekli olan disakkaride çevirirler.
- **Depo Polisakkaridler**
  - Bitki polisakkaridleri glikozdan oluşur-**nişasta**
    - Çoğu amilopektin'dir

Monosakkaridler basit karbonhidratlardır

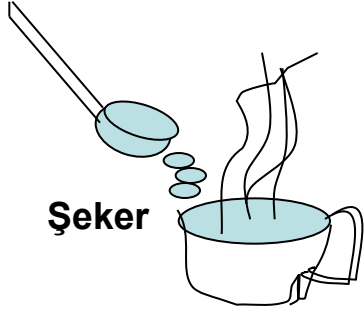
- Monosakkaridler tek başlarına bir şeker birimidirler
- Her molekül hidroksil grupları ile bir karbonil grubu içerir
- Monosakkaridler 3-7 karbon atomlu basit şekerlerdir
- Ortak tipler 5-6 karbon içerirler: glikoz, galaktoz, riboz, deoksriboz
- Monosakkaridler hücresel işler için en önemli yakıttırlar
- Monosakkaridler, ayrıca diğer monomerlerin (amino asitler, yağ asitleri) sentezi için ham madde olarak da görev alırlar.

- Monosakkaridler iskeletteki karbon sayısına göre sınıflandırılırlar.
  - Glikoz ve diğer 6 karbon şekerler heksozdur.
  - 5 karbon olanlar pentozdur ve 3 karbon şekerler triozdur:
    - $C_6H_{12}O_6$ (bir heksoz = glikoz)
    - $C_5H_{10}O_5$ (bir pentoz = ksiloz)
    - $C_4H_8O_4$ (bir tetroz = eritroz)
    - $C_3H_6O_3$ (bir trioz = gliseraldehid)
  - Monosakkaridler enantiomerler olarak da mevcuttur.
- Örneğin, **glikoz** ve **galaktoz**, ikisi de 6-karbonlu aldozdur, uzayda asimetric karbonlar etrafında düzenleme ile farklılaşırlar.

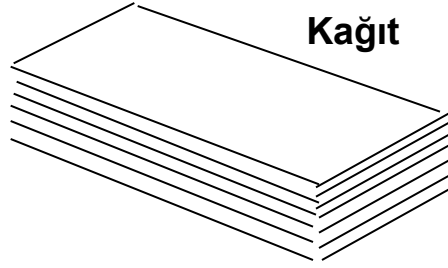

Çeşitli Karbonhidratlar

Şeker

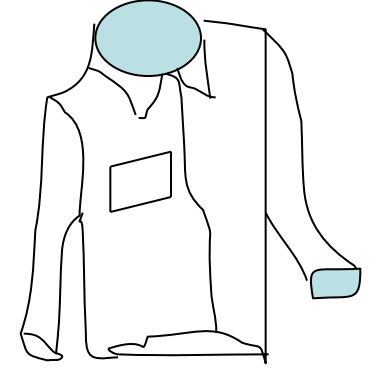
Glikoz, Früktoz

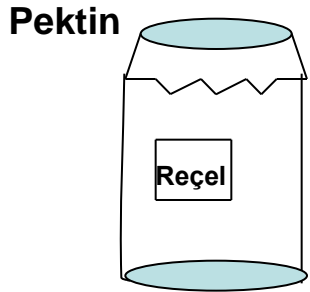
Kağıt

Glikoz vb

Pamuklu elbiseler

Glikoz

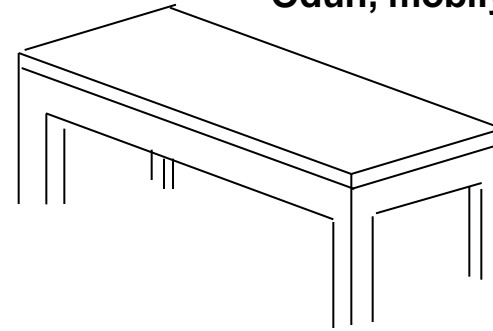

Pektin

Reçel
marmelat

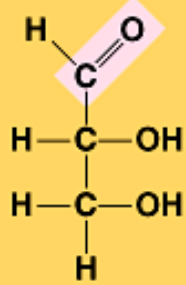
Galaktoz, pentozlar

Odun, mobilya

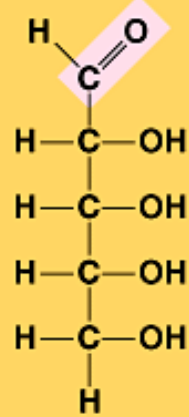
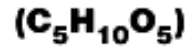
Ksiloz, glikoz ve diğerleri

Trioz şekerler

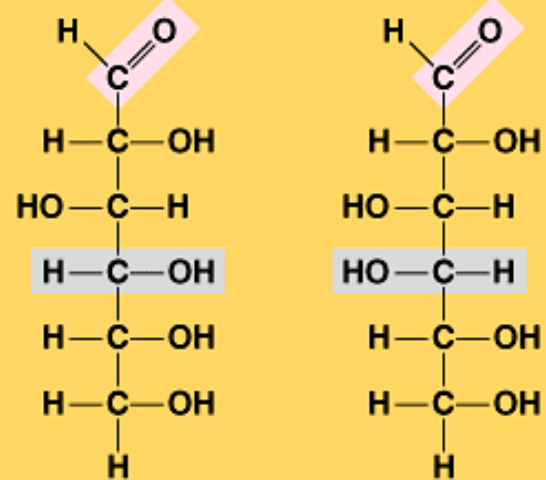
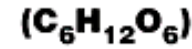
Glyceraldehyde

Pentoz şekerler

Ribose

Heksoz şekerler

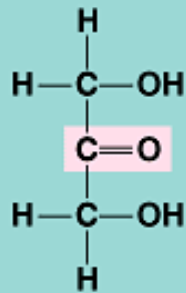

Glucose

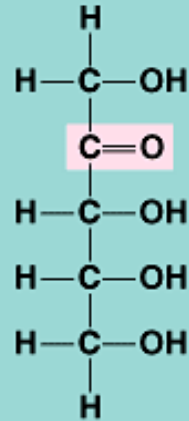
Galactose

Aldozlar

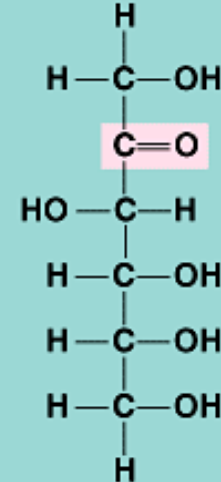
Ketozlar

Dihydroxyacetone

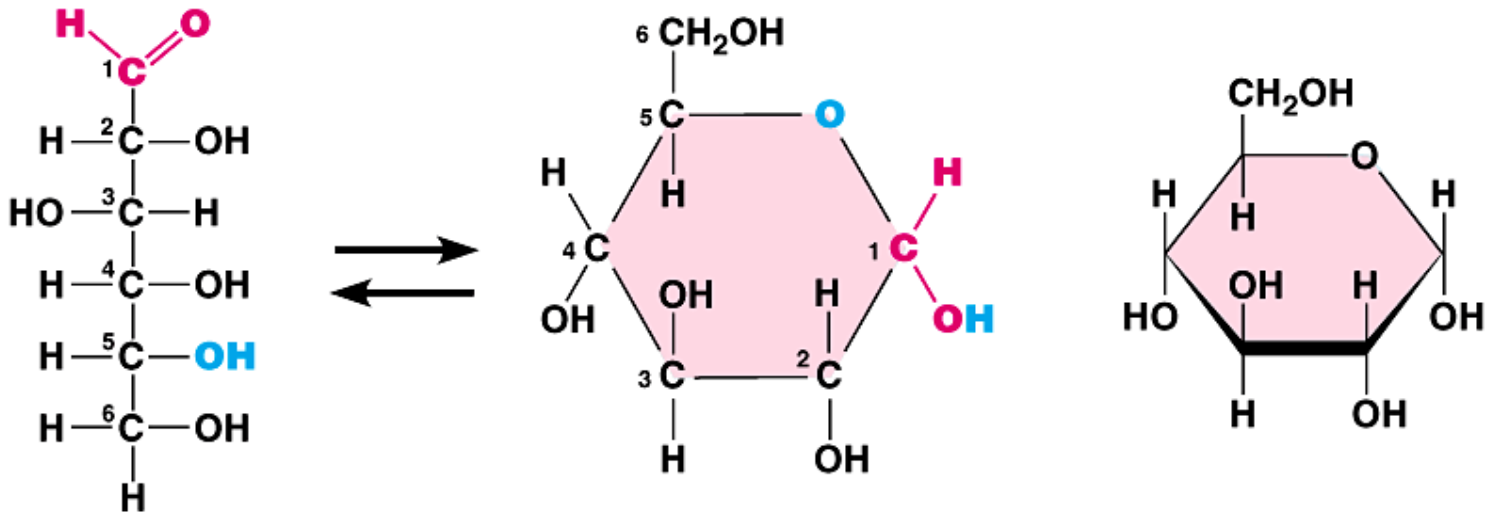

Ribulose

Fructose

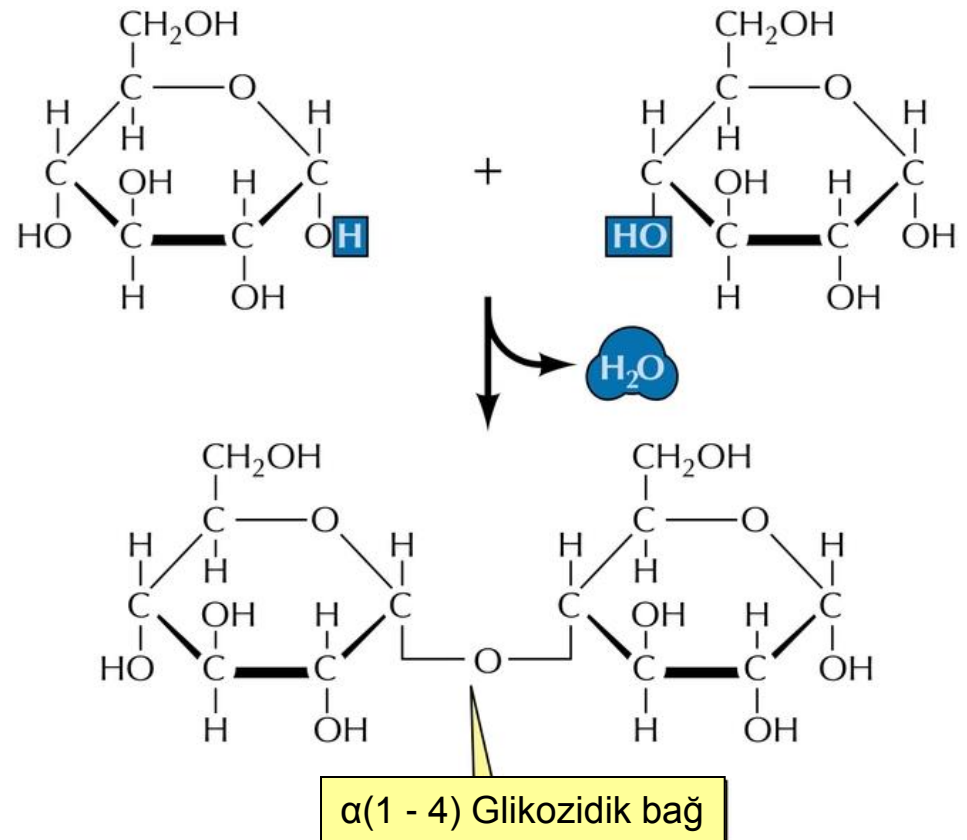
- Bazı monosakkaritler tabiatta serbest halde bulunurlar. Örnek: kanda glikoz; meyvelerde früktoz
- Bazı monosakkaridler (uzun zincirli) aşağıda glikoz için verilende görüldüğü gibi sulu çözeltilerde halka yapıda olabilirler

Monosakkaritlerin Biyolojik Önemi

- Sadece 10 monosakkarit yüksek ökaryot organizmaların glikokonjugatlarının oligosakkarit gruplarında mevcuttur.
- 3 nötr heksoz (Gli, Gal, Man)
- 3 amino şeker (NAGliA, NAGalA, sialik asit)
- 2 glikozun asit türevi (Glukuronik asit, iduronik asit)
- 1 deoksi-şeker (Fükoz)
- 1 Nötr pentoz (Ksiloz)
- Ek olarak nükleik asitlerde Riboz ve deoksi-riboz

- Basit şekerler kovalan glikozidik bağlarla birleşirler

- **Glikojen**

- Sadece tek tip monomer (glikoz) içeren dallanmış polimer

- **Nişasta** – bitkilerde

- Amiloz

- dallanmamış, sarmal

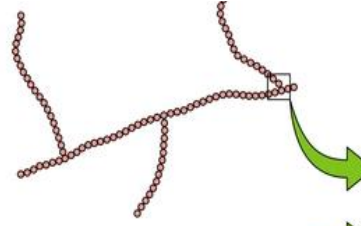
- Amilopektin

- dallanmış

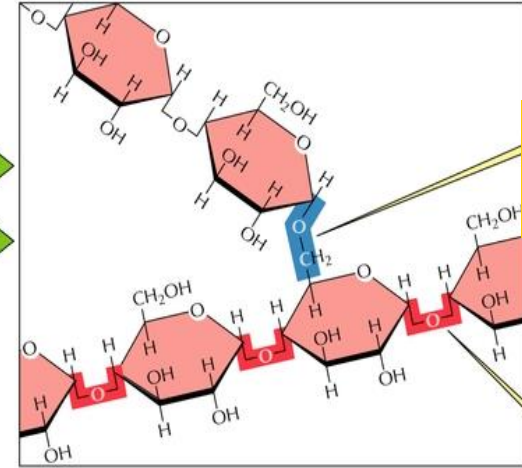
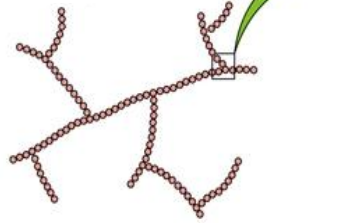
- **Glikozaminoglikanlar**

- İki farklı şeker, A-B-A-B-
- Hücre dışı aralıklardaki görevleri

Amilopektin (nişasta)

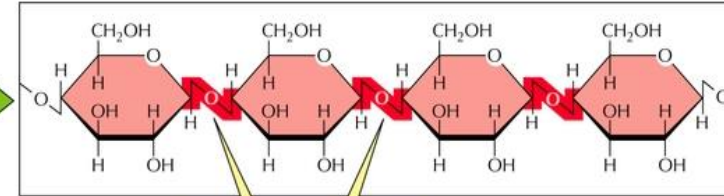
Glikojen

$\alpha(1 - 6)$ bağlar dallanma noktasında İki zinciri bağlar

Çoğu rezidü $\alpha(1 - 4)$ bağlarla bağlanırlar

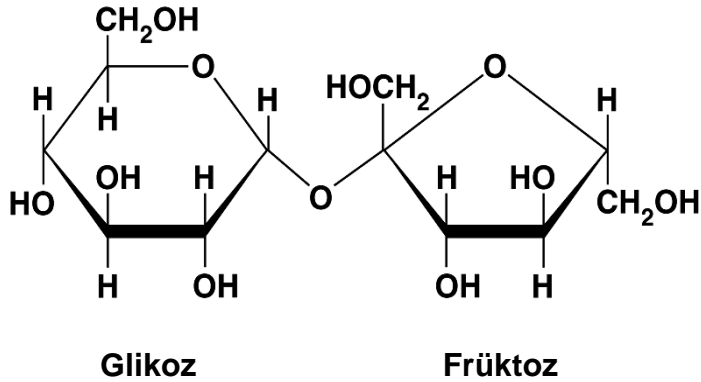
Selüloz

$\beta(1 - 4)$ bağlarla Bağlanan rezidüler

Hücreler basit şekerlerden disakkaritleri oluştururlar

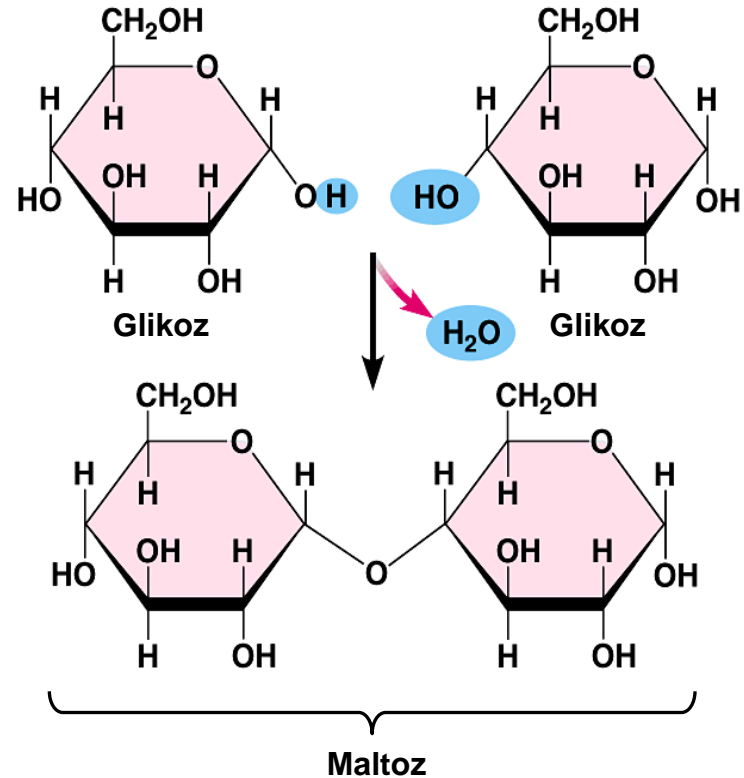
sükroz (sofra şekeri)

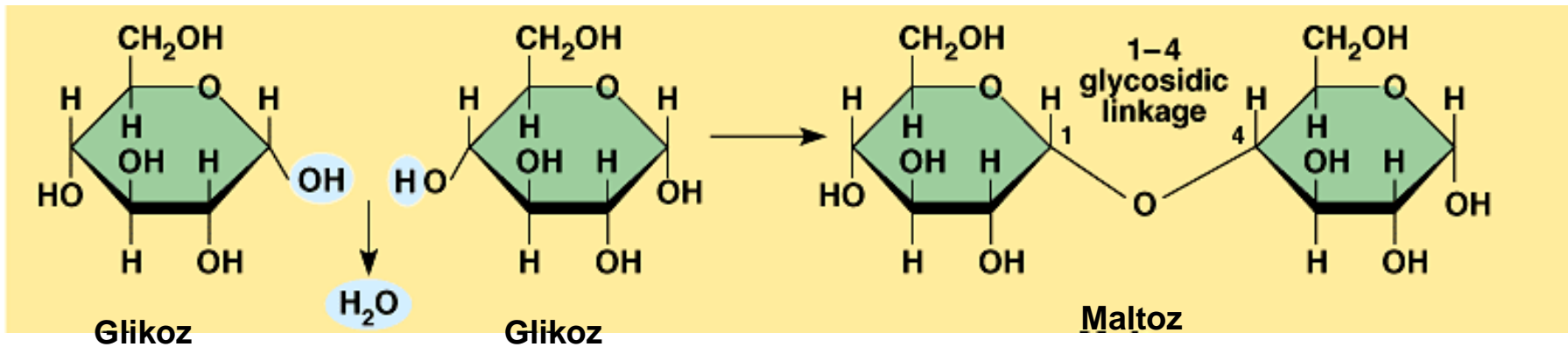
lactoz (süt şekeri)

Galaktoz + Glikoz

maltoz (maya şekeri)

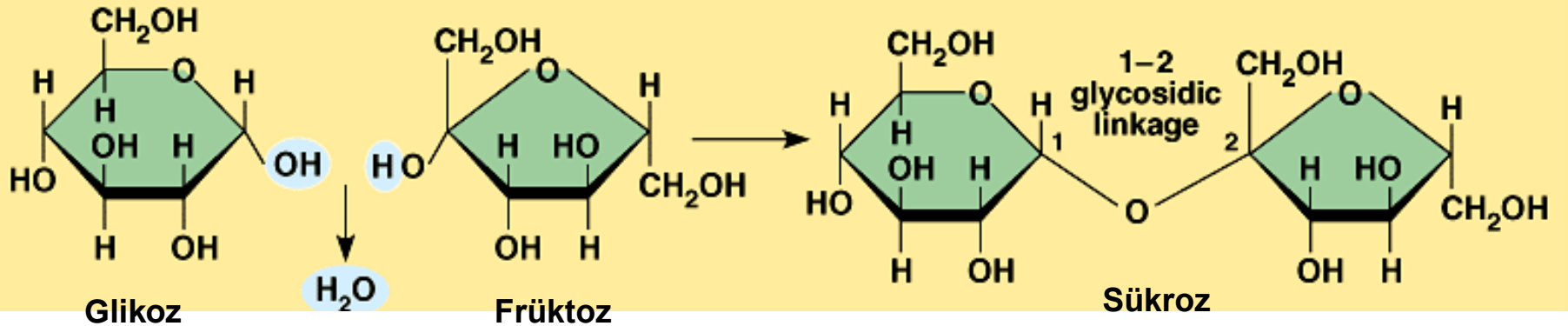

- İki monosakkarid bir **glikozidik bağ** ile birleşerek (su çıkışı ile) disakkarid oluşturabilir
  - Maltoz, malt şeker, iki glikoz molekülünün birleşmesiyle oluşur.

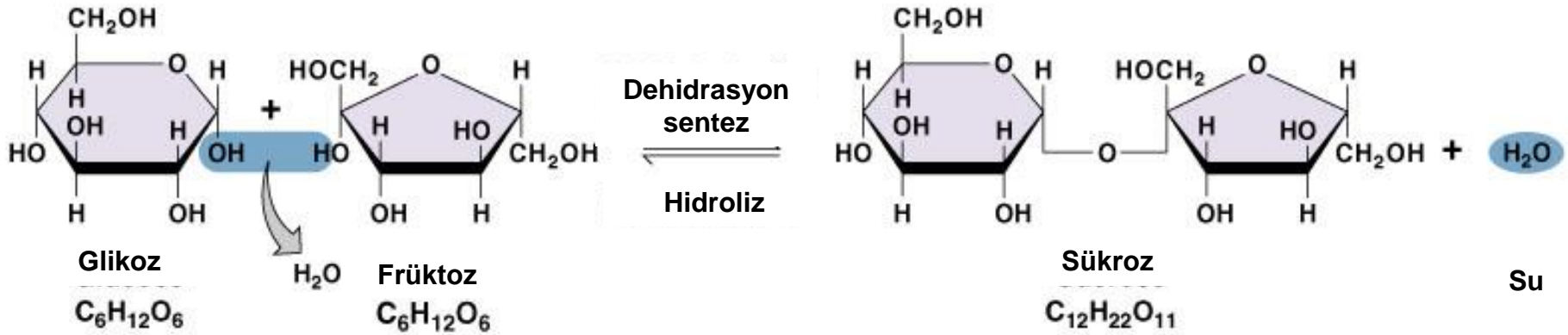

- **Sükroz ya da sakkaroz**, kesme şeker, glikoz ve früktoz moleküllerinin birleşmesiyle oluşur ve bitkilerde şekerin en büyük taşıma şeklidir.

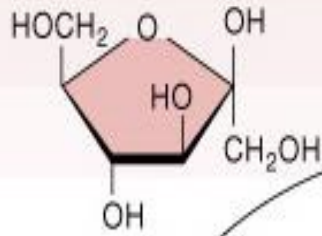

- Disakkaridler iki monosakkaridin su kaybetmesi ile oluşur (dehidrasyon sentez)
- Disakkaridler hidroliz ile parçalanırlar.

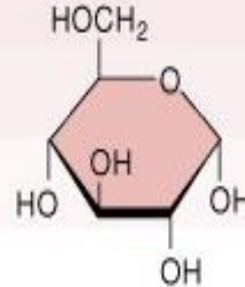

MONOSAKKARİDLER

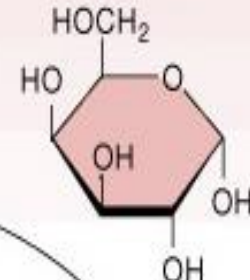
Früktöz

Glikoz (dekstroz)

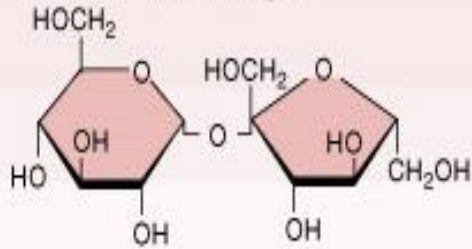

Galaktöz

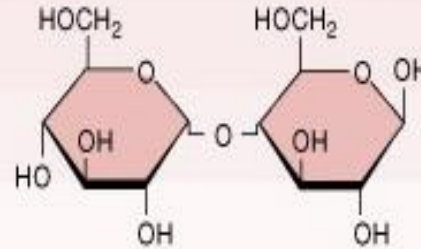

DİSAKKARİDLER

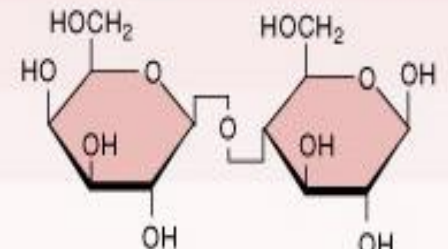
Sükroz

Maltoz

Laktoz

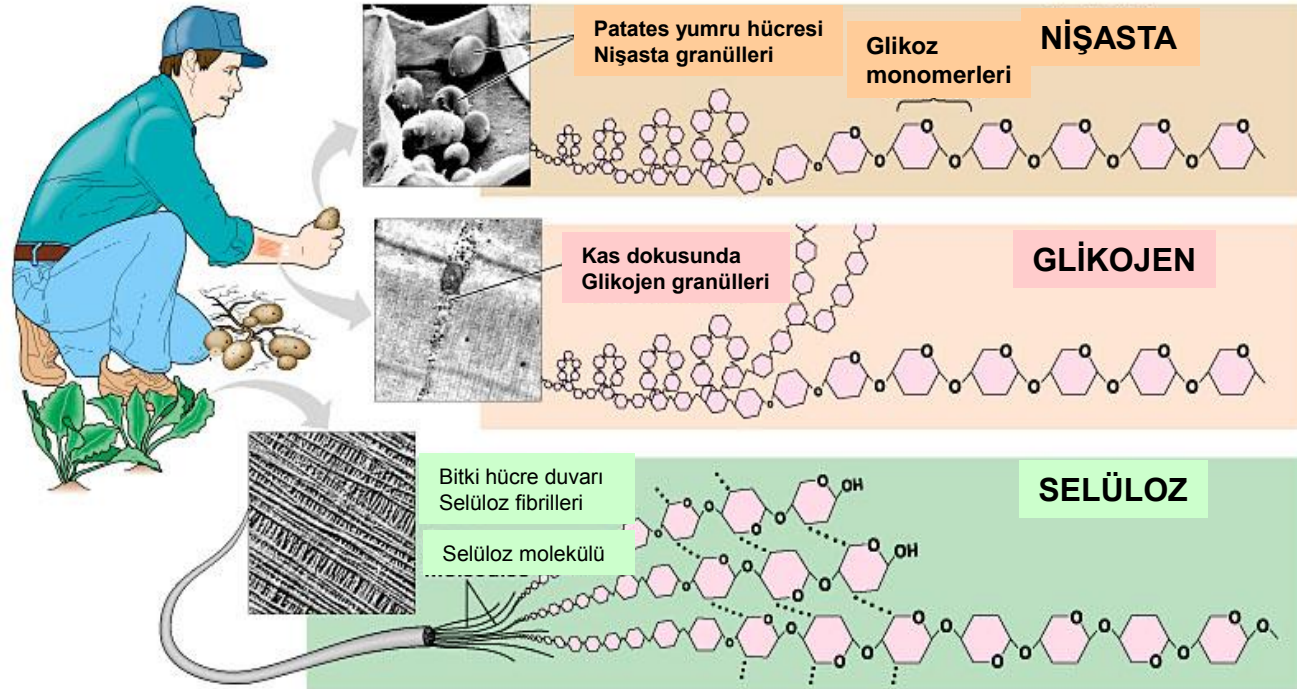
- Oligosakkaridler 2-20 monosakkarid içerir
- Polisakkaridler ise, yüzlerce-binlerce monosakkaridden kurulurlar.
- Nişasta, glikojen, dekstran ve selüloz glikoz polimerleridirler, farklı kovalan bağlar içerirler.
- Kitin iki şekerin tekrarlanan bir polimeridir.

2. Polisakkaridler, şeker polimerleri, depolanmaları ve yapısal görevleri

---

- **Polisakkaridler** glikozidik bağ ile birleşmiş yüzlerce-binlerce monosakkaridin polimerleridirler.
- Polisakkaridlerin bir görevi enerji deposu makromolekül olmalarıdır ki hidroliz olması gerekir.
- Diğer polisakkaridler hücre ya da organizma için yapı materyalleri olarak hizmet ederler.

- **Glikojen:** Hayvanların depo polisakkaritidir
- **Nişasta:** Bitkilerde depo polisakkariddir
- **Selüloz** – Dünyada en çok bulunan organik bileşik; yapısal polisakkarid
  - Bitki hücre duvarında yoğun, odun
  - Sindirilemez, çünkü glikoz monomerlerine ulaşamaz

Polimerler: x 100s or 1000s

POLİSAKKARİTLER

Hayvanlar

Bitkiler

Mayalar
Ve Bakteriler

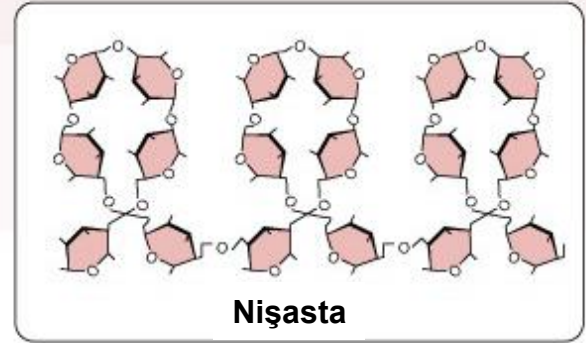
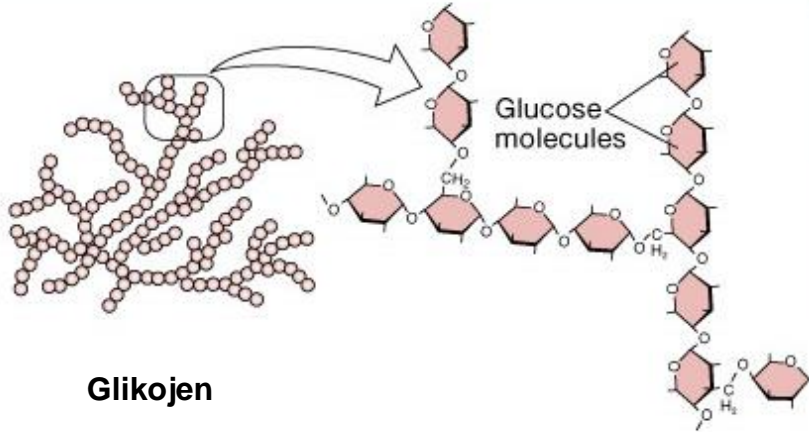
Kitin
(sadece
omurgasızlar)

Glikojen

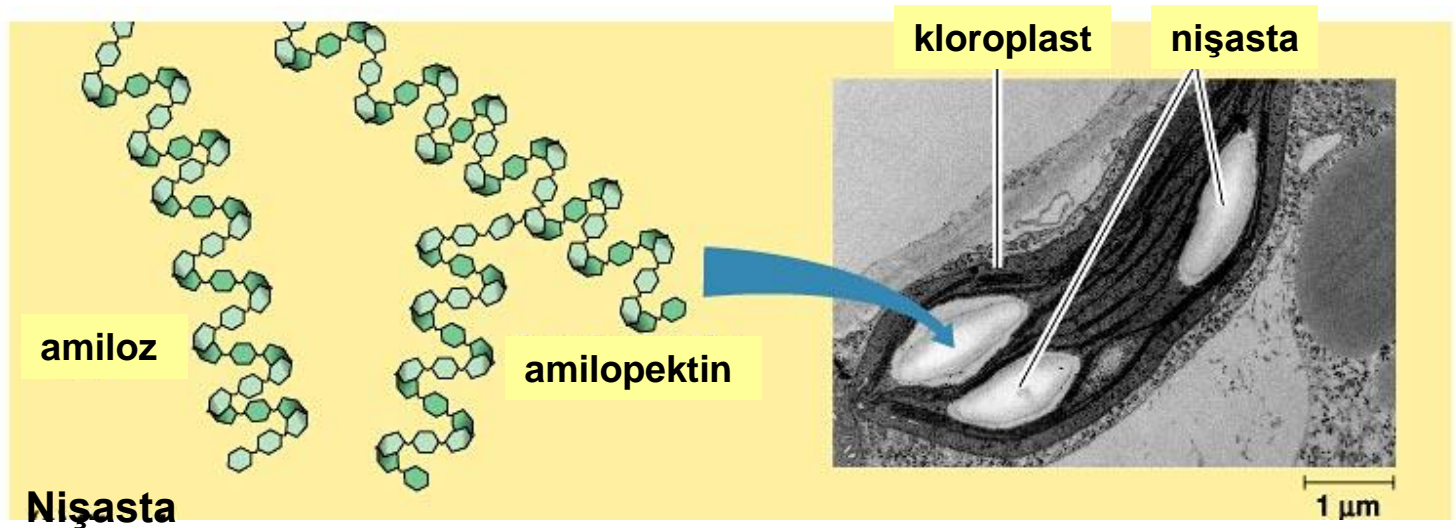
Selüloz

Nişasta

Dekstran

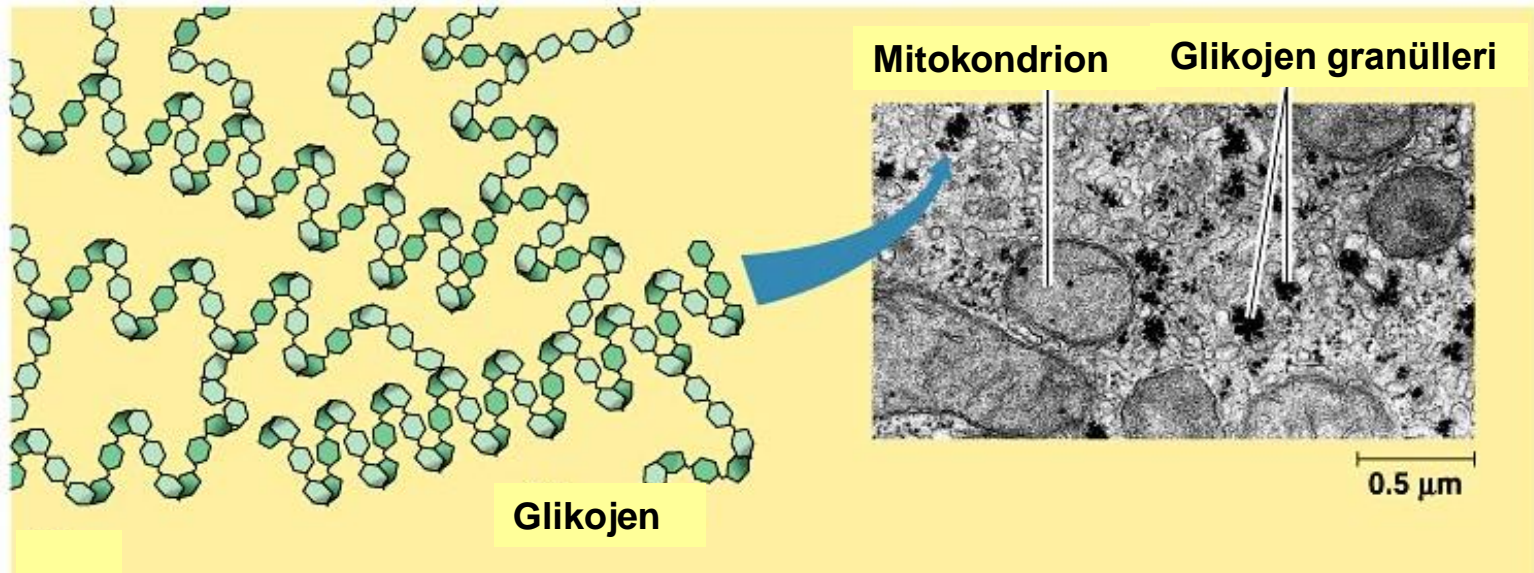
- **Nişasta** glikoz monomerlerinden oluşmuş bir depo polisakkariddir.
  - Bir çok monomer glikoz molekülü 1-4 bağlanma ile birleşirler.
  - Nişastanın dallanmamış şekli olan amiloz bir sarmal yapıdır, molekülün ~ % 20'sidir.
  - Dallanmış yapılar, amilopektin, çok karmaşıktır ve molekülün ~ % 80'idir.

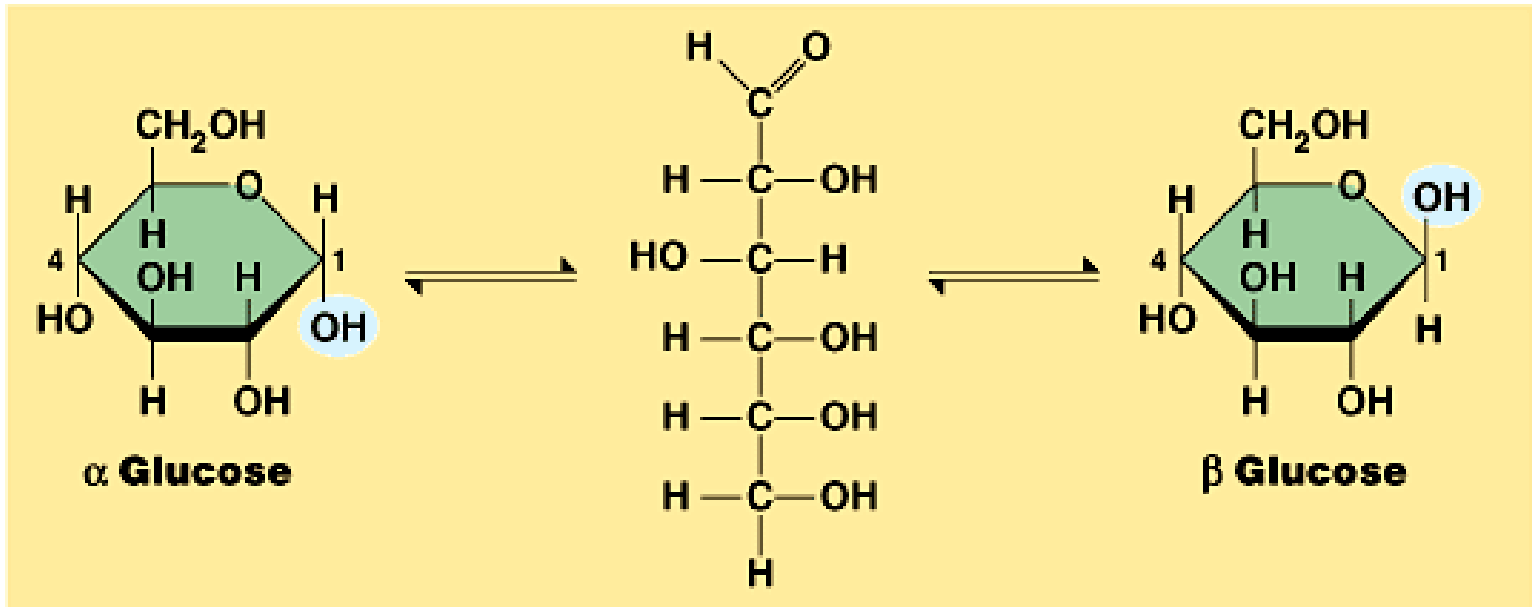

- Bitkiler kloroplastları kapsayan plastidler içinde nişasta depolarlar.
- Bitkiler glikoz fazlasını nişasta içinde depolar ve enerji ya da karbon gerektiğinde geri döner.
- Bitkilerle beslenen hayvanlar, özellikle nişastadan zengin bitkilerle, bu nişastayı kendi metabolizmalarına dahil edebilirler.

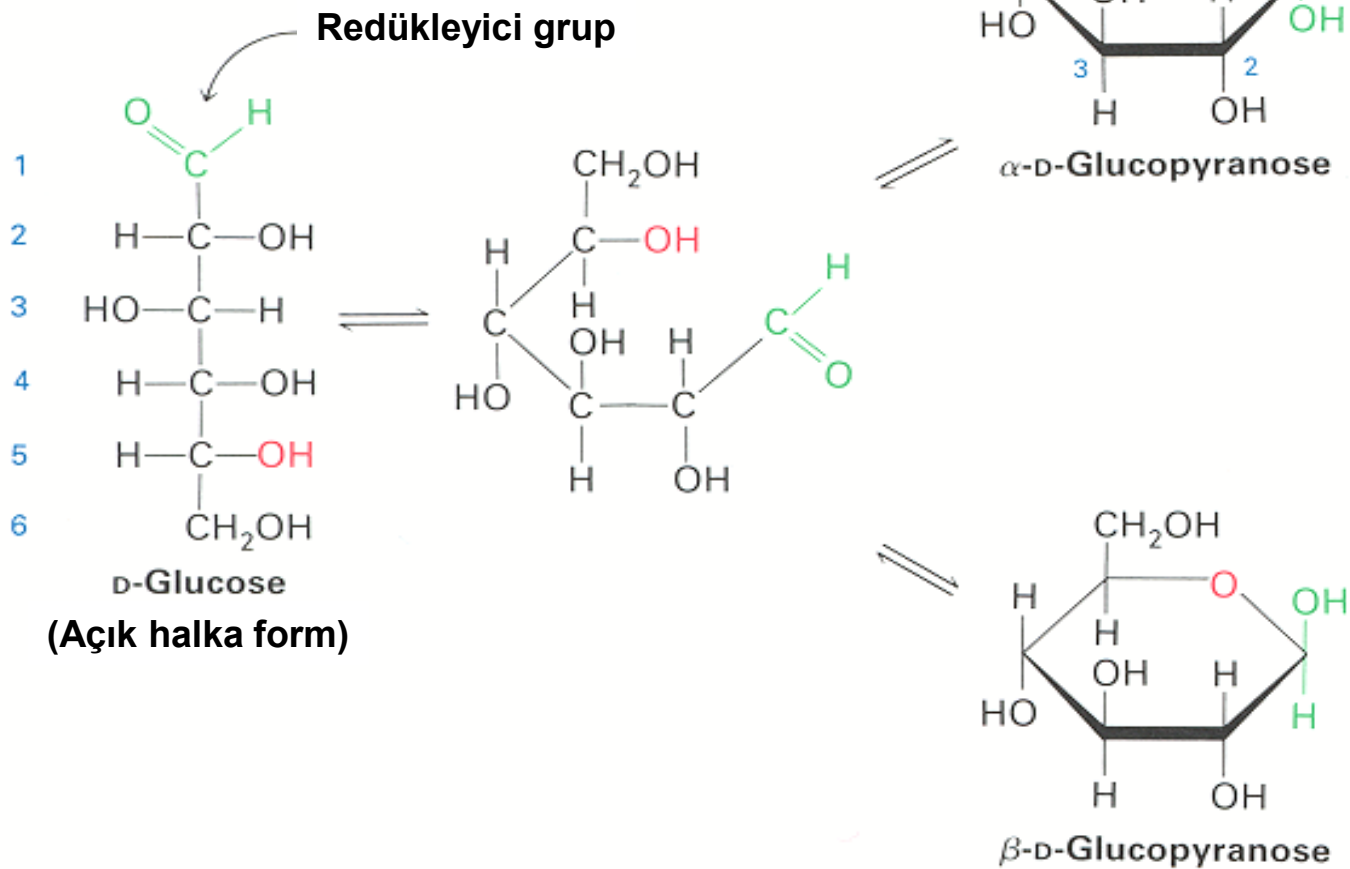
- Hayvanlar glikozu da **glikojen** denen bir polisakkaridde depolarlar.
  - Glikojen yüksek oranda dallanmıştır, amilopektin gibi.
  - İnsanlar ve diğer omurgalılar karaciğer ve kasta glikojen depolarlar fakat sadece bir günlük desteğe sahiptirler.

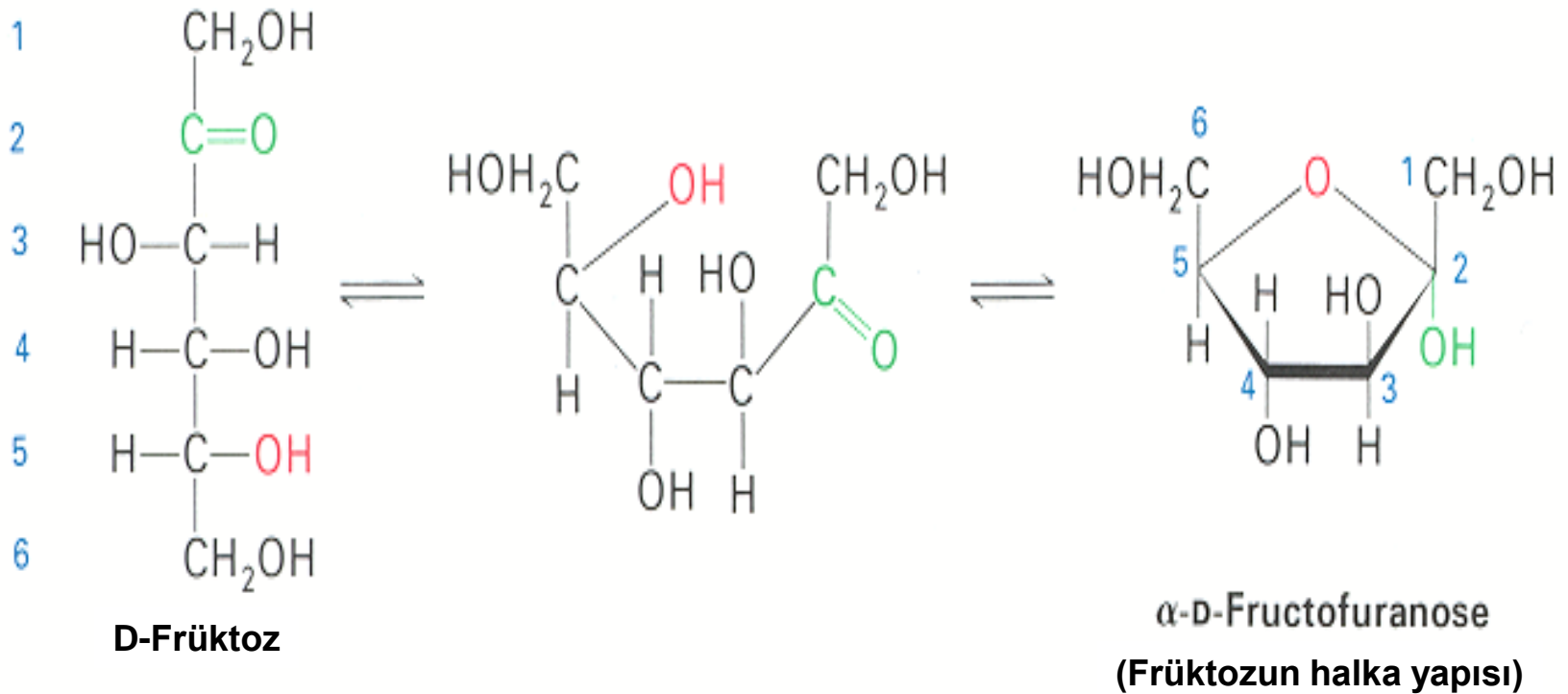
- Glikoz polisakkaridlerde kullanılan temel monosakkariddir.
- Glikozun muhtemel iki halka yapısından farklı sayıda polisakkaridler şekillenir.
  - Bunlar iki halka yapı ile farklılaşırlar. Birinde OH grubu 1 nolu karbonun üstünde bağlı ise (**beta glikoz**) ya da altta ise (**alfa glikoz**).

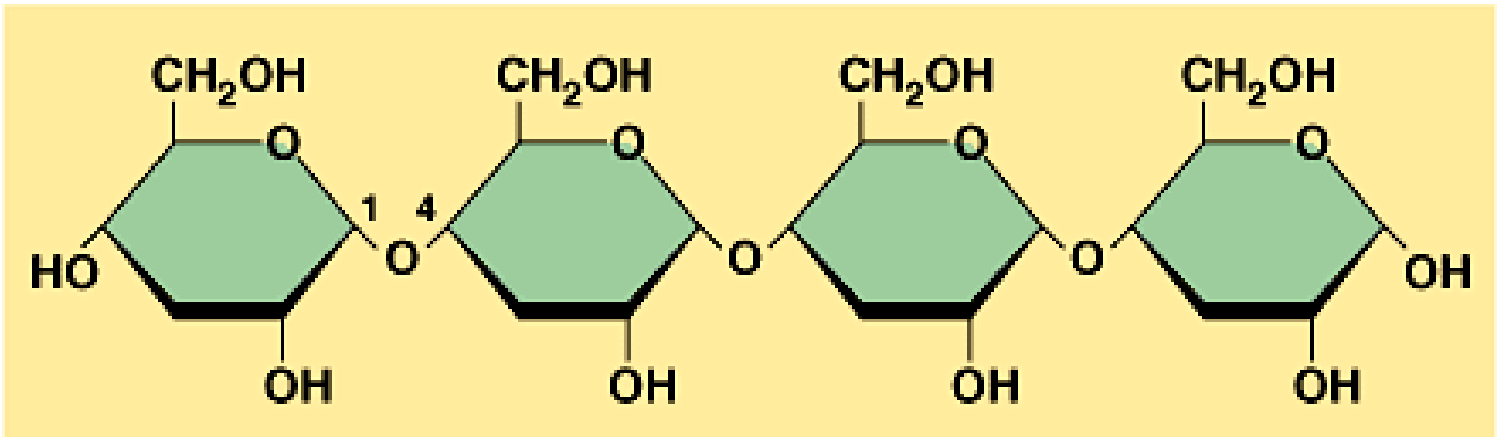
Glikoz

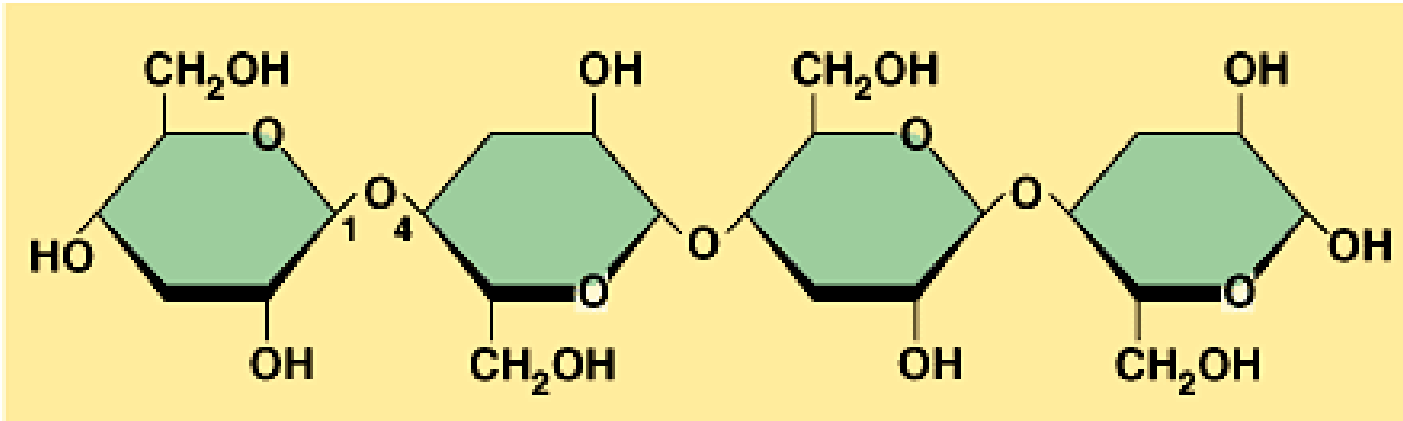
Früktoz

- Nişasta **alfa glikoz** monomerlerinin bir polisakkarididir.

- **Selüloz** bitki hücre duvarının en büyük bileşenidir ve **beta glikozu** kullanır.

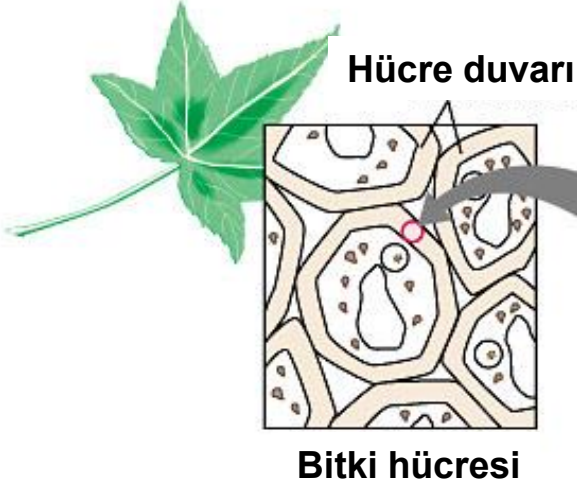
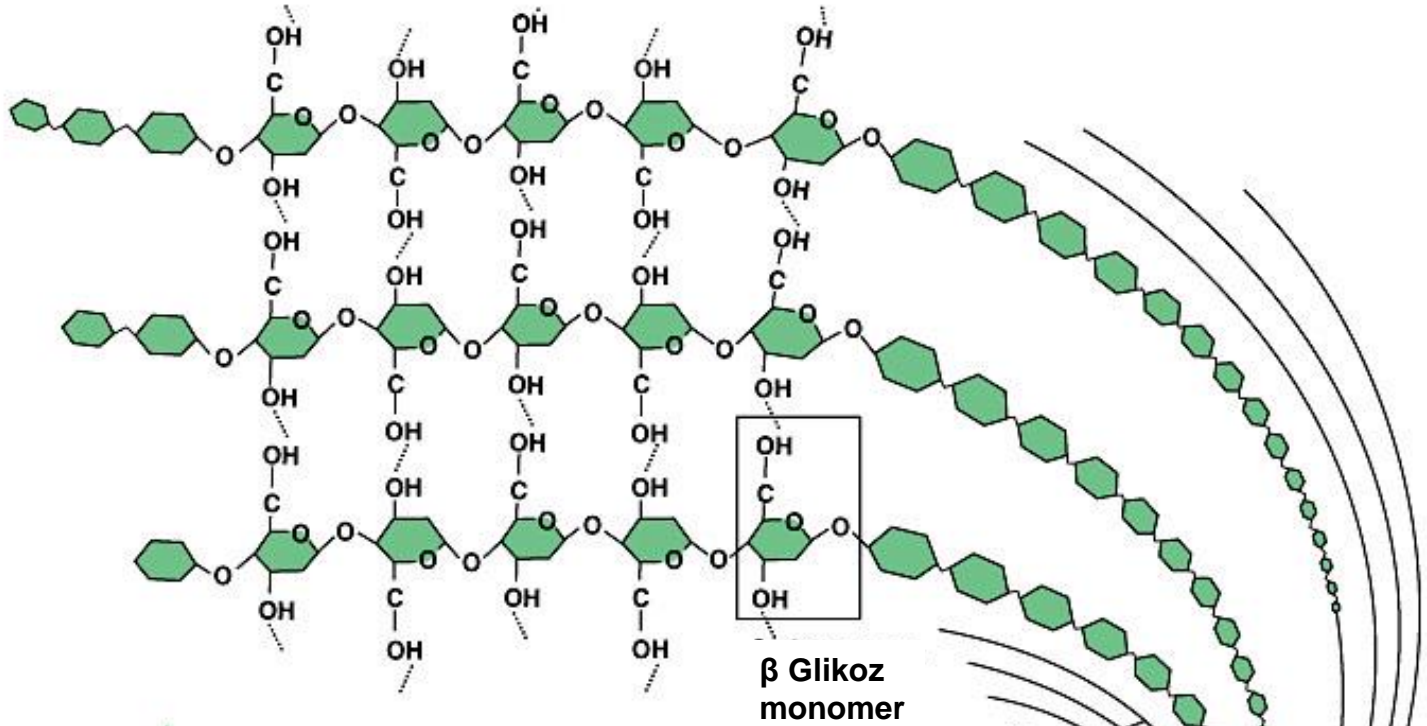
Yapısal Karbonhidratlar

- **Selüloz** - bitkiler
  - Halkanın alfa yapı ya da beta yapısı
- **Kitin** - arthropodlar ve mantarlar
  - selülozun değişik şekli

- Polimerler alfa-glikoz dan kurulmuşsa sarmal yapılar, polimerler beta glikoz dan kurulmuşsa dallanmış yapılar oluştururlar.
- Bu, bir zincirdeki H atomları bir diğer zincirin OH grupları ile H bağı ile sağlanır.
  - Polimerlerin grupları güçlü halatlar oluşturur, mikrofibriller, ki bunlar bitki (ve insan) için birleştirici materyaldir.

Selüloz molekülleri

Bitki hücre duvarında
Selüloz mikrofibriller

Mikrofibril

0.5 μ m

- Nişastayı sindiren enzimler selülozdaki beta bağları hidroliz edemezler.
  - Gıdalardaki selüloz sindirim kanalını boydan boya geğer ve dışkı ile atılır “özünmez fiberler”.
  - Sindirim kanalında taşınarak bağırsak duvarını aşındırır ve mukus salgılanmasını uyarır.
- Bazı mikroplar **selülağ enzimleri** ile selülozu sindirebilirler ve glikoz monomerlere ayırırlar
- Bazı ökaryot otullar, sığır gibi, selüloolitik mikroplarla ilişkili simbiotiklere sahiptirler ve bu enerjiden zengin kaynağı kullanabilirler.

- Bir diğer önemli yapısal polisakkarid **kitin**, arthropodların dış iskeletlerinde kullanılır (böcekler, örümcekler ve kabuklular).
  - Kitin selüloza benzer, her glikoz üzerinde bir nitrojen içermesiyle ondan ayrılır.
  - Saf kitin köselemsidir, fakat kalsiyum karbonat ilavesi kitini sertleştirir.

- Kitin bazı mantarların hücre duvarları için yapısal taşıyıcı da olabilir.

Önemli bazı şeker türevleri

- Bazı monosakkaritler N atomu içerirler. Bunlar aminoşekerler olarak bilinirler (Glikozamin; N-asetil-glikozamin)
- Bunların polisakkaritleri olabilir (heteropolisakkarit).

Örnek:

Kitin: böcek dışiskeletinde yoğun, NAGliA'lerin $\beta(1\rightarrow4)$ glikozidik bağlarla bağlanmasından meydana gelen polisakkaritlerdir.

Şeker-fosfatlar: Bazı biyokimyasal olaylarda (fotosentez ve solunum) önemli

Heteropolisakkaritler

- **Hyaluronik asit:** Bağ doku temel maddesi
(D-glikuronik asit + NAGA)_n
- **Heparin:** Kanın pıhtılaşmasını önler, karaciğer ve akciğerde yapılır
(D-glikozamin-SO₄ + İduronik asit-SO₄)_n
- **Kondroitin-SO₄:**
- **Sialik asitler:** 9 C'lu nöraminik asidin N-asetil veya N-glikolil türevleri
- **Kan grubu maddeleri:**
- **Pektin:** Meyvelerin jel özelliğini veren polisakkarit
(Galakturonik asit + Galakturonik asit-CH₃)_n

Tatlı nasıl tatlıdır?

- Tat algılaması tatlı maddenin dil üzerindeki tat reseptörlerine bağlanmasıyla başlar
- Tatlandırıcılar çeşitli tip molekülleri kapsar: şeker olanlar ve şeker olmayanlar

TATLANDIRICILAR SKALASI	
Bileşik	Sükroza göre rölatif tatlılık
Doğal şekerler	
Lactose	Tatlı değil
Maltose	Tatlımsı
Glucose	Hafif tatlımsı
Fructose	4 kat tatlandırıcı
Yapay Tatlandırıcılar	
Cyclamate	30 kat tatlandırıcı
Aspartame	150 kat tatlandırıcı
Saccharine	450 kat tatlandırıcı
Sucralose	600 kat tatlandırıcı

Sabrınız için.....

